

De Houthakkers van de Orne

KRIS DIDDEN

Elke ontvoogdingsstrijd van een volk, religieuze of andere groepering heeft zijn helden en martelaren. Zij zijn in de mythen en de propaganda van de beweging hun idealen trouw gebleven, ondanks de zware beproeving van hun lot. Zo verging het volgens de geschiedschrijving van de Vlaamse beweging ook de 'Houthakkers van de Orne'.¹

Op 11 juli 1917 trad de 'geheime' Frontbeweging in het openbaar met haar eerste Open Brief omdat ze haar vertrouwen in de regering in ballingschap en in de legerleiding was kwijtgeraakt.² Hoewel nog vóór de oorlog een wettelijk kader was geschapen waarbij bepaald werd dat mededelingen, opschriften en de opleiding in het leger tweetalig zouden worden,³ was er daarvan in 1917 nog geen resultaat geboekt. Integendeel, de legerleiding bleef ééntalig Frans. Daarenboven waren er een aantal beslissingen genomen die op zijn minst de ergernis van de (Vlaamsgezinde) soldaten hadden opgewekt: Een circulaire van 11 februari 1917, waarbij alle soldatenverenigingen en studiekringen verboden werden, dwong de Frontbeweging in de klandestiniteit. Daarenboven zou de verscherping van de censuur van soldatenkrantjes en de beknotting van de vrije pers,⁴ de Vlaamsgezinden ertoe brengen hun protest te laten horen. En er was de zaak Paul Van der Meulen (°1893 - †1975). Die krijgsaalmoezenier had in 1916 en 1917 het *Limburgsch Studentenblaadje voor Oorlogstijd* gepubliceerd, waarin hij vrijmoedig het goed recht van de Vlaamse soldaten had verdedigd. Wegens de publicatie van enkele artikelen over de Raad van Vlaanderen en de vernederlandsing van de Gentse universiteit werd hij door

1. Dit artikel bevat de essentie van mijn licentiaatsverhandeling die onder begeleiding van L. Wils in 1995 werd voltooid.

2. L. WILS, *Flamenpolitik en aktivisme*, Leuven, 1974, p. 209.

3. Dit was in 1913 gebeurd bij de invoering van de taalwet die de militiewet vergezelde. L. DE VOS, *De Belgische mobilisatie van 1914*, in: W. KLINKERT, J.W.M. SCHULTEN en L. DE VOS, *Mobilisatie in Nederland en België 1870-1914-1939*, Amsterdam, 1991, p. 40; R. BOIJEN, *De Taalwetgeving in het Belgische leger (1830-1940)*, Brussel, 1992, p. 56.

4. L. SCHEPENS, *Koning Albert, Charles de Broqueville en de Vlaamse Beweging tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Tielt, 1983, p. 67.

Mgr. Marinis als medewerker ontslagen. In augustus 1917 werd hij verbannen naar Cézembre en na drie maanden achtereenvolgens naar verschillende Franse militaire hospitalen overgeplaatst.⁵

Het protest van de Vlaamsgezinden uitte zich in de vorm van de eerste 'Open Brief', die gericht was aan de koning.

Daarop volgde een reeks acties en reacties van beide kanten. Open Brieven, pamfletten, klachten en eisen van de Vlaamsgezinden werden altijd opnieuw gepareerd door antwoorden van de kant van de overheid (militair, de minister van Oorlog of de koning). De eerste gelegenheid daartoe was de aanstelling van A. De Ceuninck als minister van Oorlog. Het is mogelijk dat die benoeming mee veroorzaakt werd door de Open Brief van de maand ervoor.⁶ Zij hield onmiddellijk "een echte inquisitie [...] tegen allen, die een copie van die brief op zich droegen" in.⁷ Op 26 augustus verspreidde het kernkabinet een nota waarin openlijk werd gesteld dat de Vlaamse agitatoren moesten worden aangepakt en dat de geheime legerorganisatie moest worden uitgeschakeld. De zwaardere bestraffing van aalmoezenier Van der Meulen was de eerste beslissing van die aard. Zij zou ook een heuse heksenjacht teweegbrengen tegen allen die hiertegen hadden geprotesteerd. Aan de andere kant werden op 28 augustus 'toegevingen' gedaan aan de taalverzuchtingen van de Vlamingen, maar het bleef meestal gewoon bij beloften en aansporingen voor de Franstalige officieren.⁸ De situatie veranderde de daaropvolgende maanden nauwelijks.

In de maanden dat De Ceuninck voor het eerst belangrijke maatregelen (taalexamen voor kandidaat-hulponderluitenanten) doorvoerde,⁹ hielden de Vlaamsgezinden, opgejut door de intimidaties en de vernederingen, met de winter in het vooruitzicht én gevoed door défaitisme, regelmatig betogingen en 'vliegtochten'.¹⁰ Behalve generaal Bernheim, de gehate bevelhebber van de eerste divisie, die bedreigd had dat hij een volgende betoging uiteen zou schieten,¹¹ gebruikte ook de koning grotere middelen om de agitatie te breken. Hij zette de Militaire Veiligheid in, een van zijn persoonlijke instrumenten dat geen "distinction entre activistes et passifistes" maakte.¹² Eén mogelijkheid was opgepakte flaminganten als

5. L. WILS, *Flamenpolitik [...]*, p. 209; Vandermeulen, Paul, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 2, Tielt-Amsterdam, 1975, kol. 1716-1717.

6. L. WILS, *Flamenpolitik [...]*, p. 211; R. BOIJEN, *De Taalwetgeving [...]*, pp. 81-84.

7. R. BOIJEN, *De Taalwetgeving [...]*, p. 85.

8. L. WILS, *Flamenpolitik [...]*, p. 214; R. BOIJEN, *De Taalwetgeving [...]*, pp. 88-89.

9. R. BOIJEN, *De Taalwetgeving [...]*, pp. 96-97.

10. L. WILS, *Flamenpolitik [...]*, p. 226.

11. R. BOIJEN, *De Taalwetgeving [...]*, pp. 98-99.

12. Aangehaald uit het "Rapport sur la question flamande à l'armée" van half september dat ter bespreking werd voorgelegd aan de ministerraad. L. WILS, *Flamenpolitik [...]*, pp. 217-218.

L. De Boninge, G. André en J. Lysens voor de krijgsraad te brengen en hen daar te laten veroordelen. Gezien de omslachtige procedure werd er echter al snel overgegaan tot een alternatief: verdachten werden administratief overgeplaatst naar tuchtcompagnies in Auvours en Cézembre, of naar de Orne.¹³

De tien vóór hun wegzending

I. Achtergrond

Vooraleer we verder ingaan op de wegzending naar en het verblijf van de ‘hout-hakkers’ in het strafpeloton, volgt hier een korte voorstelling van die tien flaminganten. Eerst en vooral was een meerderheid van de tien latere houthakkers bij het aanbreken van de oorlog nog minderjarig en sommigen waren zelfs nog heel jong: Pieter Dox (zestien jaar), Paul Bogaert (zeventien jaar), Ward Hermans (zeventien jaar), Maurits Geerardyn (achttien jaar), Lode Beets (twintig jaar), Karel-Lodewijk De Schepper (twintig jaar) en Clement Ledegen (twintig jaar).¹⁴ Twee anderen, Alfons De Schepper, bakker – geen familie van Karel-Lodewijk –, en Frans Vannyvel, onderwijzer, waren al éénentwintig geworden.¹⁵ De oudste, Paul Davidts, was vijfentwintig en had zijn studies van doctor in de Rechten beëindigd.¹⁶

Behalve Pieter Dox, die van Lier was, Ward Hermans, die uit Turnhout kwam, en de Mechelaar Paul Bogaert waren ze allemaal opgegroeid in kleine dorpen, her en der over Vlaanderen verspreid, respectievelijk in Noordschote, Lummen, De Klinge, Herdersem, Zeveneken, Kester en Kessel-Lo. Ze hadden het Nederlands in het dagelijkse openbare leven altijd als een doodnormale zaak van de wereld beleefd. En hoewel de tweetaligheid voor de drie stedelingen misschien vertrouwd was, voor de ‘dorpelingen’ was de volledige verfransing van het Belgische leger erg vreemd. Toch verstonden ze het Frans en konden ze zich in die taal uitdrukken. De meesten onder hen hadden hun studies in het middelbaar onderwijs nog niet beëindigd, maar toch beheersten negen van de tien jongens het Frans.¹⁷ Enkel over Karel-Lodewijk De Schepper, werkman in het grensdorpje De Klinge, zijn die gegevens niet bekend.

13. L. WILS, *Flamenpolitik [...]*, pp. 228-229.

14. Centrum voor Historische Dokumentatie van de Krijgsmacht te Evere (CHD), Stamboeken Pieter Dox, Paul Bogaert, Maurits Geerardyn, Lode Beets, Karel-Lodewijk De Schepper en Clement Ledegen; G. PROVOOST, Hermans, Ward, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 1, Tielt, 1973, kol. 655.

15. CHD, Stamboeken Frans Vannyvel en Alfons De Schepper.

16. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief P. Davidts aan minister P. Poulet, [juni-juli 1918].

17. IJZERGALM [= Ward Hermans], *Het Zwartboek van de Belgische Oorlogsgruwelen. 1914-1918*, Antwerpen, s.d., p. 83.

2. Inlijving

In de jaren vóór de Eerste Wereldoorlog dwong de toename van de internationale spanning België, in navolging van de andere Europese landen, maatregelen te nemen om zijn effectieven te verhogen. In 1913 werd de algemene persoonlijke dienstplicht bij wet ingevoerd. Op basis van die militiewet werden, naast 33.868 anderen, ook Lode Beets en Frans Vannyvel opgeroepen. Zij behoorden dus tot de bijzondere lichte van 1913.¹⁸ Eigenlijk zouden ze beiden al op 4 augustus actief zijn geweest, maar omdat het Duitse leger zó snel oprukte, ontstonden er in het Belgische leger altijd opnieuw logistieke problemen. Alleen Frans Vannyvel kon paraat zijn op 4 augustus en is dus het langst – 42 maanden – aan het front geweest.¹⁹ Beets werd, net zoals de miliciens van de klasse van 1914 – Alfons De Schepper, Karel-Lodewijk De Schepper en Clement Ledegen – en na een aantal maanden opleiding in Frankrijk, pas in 1915 naar het front gestuurd.²⁰ Hoewel Maurits Geerardyn ingeschreven stond als oorlogsvrijwilliger²¹ moet hij bij de groep opgeroepen worden gerekend, want toen hij zich op 1 juni 1915, op negentienjarige leeftijd, bij het leger voegde, ressorteerde hij al onder de Besluit-Wet, die op 1 maart van dat jaar was afgekondigd en die alle mannen tussen 18 en 25 in vrij België, Frankrijk en Groot-Brittannië verplichtte de wapens op te nemen.²² De enigen die werkelijk ‘oorlogsvrijwilliger’ konden worden genoemd, waren Paul Bogaert²³ en Ward Hermans²⁴, die bij hun inlijving in januari 1915 nog geen 18 jaar waren, en Paul Davidts, 26 jaar, die blijkbaar geen legerdienst had vervuld in de jaren vóór de oorlog en zich in 1915 liet inlijven.²⁵

Pieter Dox moest eigenlijk pas in 1918 opgeroepen worden, maar werd vervroegd ingelijfd bij de bijzondere lichte van 1916.²⁶ Die werd opgeroepen tussen 26 juni 1915 en 1 september 1915, toen Dox nog 17 jaar was. Hoewel het Koninklijk Besluit stipuleerde dat enkel de mannen die geboren waren in 1897 zich moesten inlijven,²⁷ behoorde ook Pieter Dox op één of andere manier tot de groep.

18. IJZERGALM [= Ward Hermans], *Het Zwartboek [...]*, pp. 68 en 100.

19. CHD, Stamboek Frans Vannyvel, nr. 208.436.

20. CHD, Stamboeken Lode Beets, Alfons De Schepper, Karel-Lodewijk De Schepper en Clement Ledegen.

21. CHD, Stamboek Maurits Geerardyn, nr. 342.648.

22. C. ONRAET, *De Belgische militaire kampen in Frankrijk gedurende WOI*, Brussel, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, KMS, 1985, p. 41.

23. CHD, Stamboek Paul Bogaert, nr. 691.820.

24. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 72.

25. P. DAVIDTS, *Dit is het Zwartboek uitgegeven door de Vlaamsche IJzersoldaten. I. De Houthakkers*, Brussel, 1919, p. 40.

26. P. DAVIDTS, *Dit is het Zwartboek [...]*, p. 35.

27. C. ONRAET, *De Belgische militaire kampen [...]*, pp. 42-43.

3. Militaire gegevens

Vóór 1914 bestond het Belgische leger uit twintig geografisch verspreide infanterieregimenten.²⁸ Net vóór de inval van het Duitse leger werden zij in zes legerafdelingen en één cavalerieafdeling samengebracht. Elke legerafdeling werd onderverdeeld in regimenten van verschillende aard: linie-, lanciers-, artillerie-, karabiniers- en grenadiersregimenten, Jagers te Voet of te Paard.²⁹ Uit de controle van de stamboeken van de tien soldaten blijkt dat sommigen al samen in hetzelfde regiment hadden gezeten vooraleer zij met zijn allen naar het strafpeloton werden overgeplaatst. Vijf onder hen zaten in de tweede legerafdeling, waarvan vier in hetzelfde vijfde linieregiment: Maurits Geerardyn, Lode Beets, Clement Ledegen en Frans Vannyvel. Ward Hermans zat in het zesde linieregiment. In de vijfde legerafdeling maakten Paul Bogaert en Pieter Dox samen deel uit van de 3e Jagers te Voet, terwijl de naamgenoten De Schepper allebei eerst in het eerste linieregiment zaten later, elk op een ander tijdstip, gemuteerd werden naar het 21e linieregiment. Paul Davidts was in de eerste legerafdeling (23e linieregiment) ondergebracht.

In de militiewet van 1909 was bepaald dat diegenen die zich voorbereidden om toe te treden tot een religieuze orde, verplicht werden om tijdens hun legerdienst een opleiding voor verpleger te volgen. In oorlogstijd zouden ze dan worden ingezet om humanitaire taken te vervullen.³⁰ De seminaristen Beets en Dox werden aan het front daarom aan het werk gezet als brankardiers. Hoewel geen seminarist, moest ook Vannyvel dezelfde taken uitvoeren. Omdat Geerardyn met zijn regiment gestationeerd lag in de streek waar hij had gewoond en de omgeving dus goed kende, gaf hij zich, samen met zijn broer Kamiel, op als patrouilleur. Omdat ze zich keer op keer blootstelden aan een enorm groot risico – ze bespioneerden de Duitsers – werden de verkenners door de rest van het leger beschouwd als keursoldaten.³¹ Ook Paul Bogaerts, die deel uitmaakte van het regiment van de 3e Jagers te Voet, moest vaak die opdrachten uitvoeren.³² De vijf anderen waren gewone piotten die elk in hun eigen linieregiment frontdienst deden. Alles gebeurde meestal volgens een beurtrolsysteem: verschillende dagen gevechten in

28. L. DE VOS, *De Belgische mobilisatie van 1914 [...]*, p. 36.

29. Zoals het voorkomt in het schema van J.R. LÉCONTE. Opgenomen uit K. BULTINCK, *De Frontbeweging: sociografische analyse van haar militairen en haar objectieven*, RUGent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1988, p. 318.

30. L. DE VOS, *Het effectief van de Belgische krijgsmacht en de militiewetgeving. 1830-1914*, Brussel, 1985, p. 315.

31. A. HANS, *Het proces Pira, Geerardyn, Beets, Peeters, Roevens*, Antwerpen, 1921, pp. 7 en 19.

32. CHD, Stamboek Paul Bogaert, nr. 691.820; F.T., *Deuxième tiroir aux souvenirs*, Brussel, 1966.

de loopgraven, gevolgd door een aantal dagen piket, dit betekent stand-by zijn, en daarna enkele dagen rust.³³

Sommigen (Davidts, Geerardyn en Ledegen) werden bevorderd tot korporaal en Geerardyn had met succes deelgenomen aan het examen voor officier. Hij zou echter nooit bevorderd worden.³⁴

4. Uitingen van Vlaamsgezindheid

Waren de tien soldaten al tevoren gekend als Vlaamsgezinden en hadden ze daarom al contact met elkaar of hebben ze elkaar pas leren kennen in het Houthakkerspeloton? Wie kenden ze trouwens nog?

Hoewel ze geen grote rol hebben gespeeld in de Frontbeweging, aangezien alleen de top echt georganiseerd was, valt het toch op dat enkelen onder hen juist met die leiders vriendschappelijke banden onderhielden.

Aan het front was Paul Davidts vanaf 1917 bij zijn mede-soldaten en zijn officieren gekend als Vlaamsgezinde. Hij zei altijd zijn mening wanneer hij vond dat de Vlamingen onrecht was aangedaan. De gevolgen bleven dan ook niet uit: tot vijf maal toe ondervroeg de Veiligheidsdienst hem en één keer werd hij hierover zelfs op het matje geroepen bij generaal Bernheim, de bevelhebber van zijn legerafdeling.³⁵ Waarschijnlijk is het dankzij diens activiteiten bij het Secretariaat van de Katholieke Vlaamsche Hoogstudenten (SKVH) dat Davidts een goede bekende is geworden van Adiel Debeuckelaere, Karel Van Sante, Karel De Schaepdryver, Hendrik Borginon en Hendrik Demoen. Die mensen hebben hem later, tijdens zijn verblijf in de Orne, elk op hun eigen manier gesteund.³⁶ Geerardyns Vlaamsgezindheid dateerde van vóór de oorlog. In het Klein-Seminarie in Roeselare was hij namelijk lid van een studentenbond, genaamd Wytewa, die deel uitmaakte van de katholieke Vlaamse studentenbeweging.³⁷ Nog vóór zijn

33. M. WILLEMS, *Les 3e et 23e Régiments de ligne en Campagne*, s.l., 1939, p. 70; CABRA, *Historique des 5e, 15e et 25e régiments de ligne du 29 juillet 1914 au 11 novembre 1918*, s.l., s.d., p. 20.

34. Aldus de getuigenis van sergeant Lemaire op de derde dag van de rechtszaak A. Pira, M. Geerardyn, ... voor het Krijgshof. Hij eindigde toen zelf tweede. A. HANS, *Het proces [...]*, p. 11.

35. AMVC, Archief Frans Van Cauwelaert (AFVC), Brief van Paul Davidts aan Frans Van Cauwelaert, 27 mei 1918; P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 8.

36. AMVC, AFVC, Brief van Paul Davidts aan Frans Van Cauwelaert, 27 mei 1918; P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 8.; P.J. VERSTRAETE, *Uit het oorlogsdagboek van Hendrik Jozef Demoen*, Kortrijk, 1993, pp. 75-76.

37. E. DE V. [= Arthur De Bruyne], Maurits Geerardyn 80 jaar! I. Een "houthakker van de Orne", in: *'t Pallieterke*, 20 mei 1976.

inlijving in het leger in 1915 leerde hij Cyriel Verschaeve kennen en hij werd diens secretaris en vertrouweling. Hij was verder ook nog bevriend met Hendrik Demoen en Jeroom Leuridan.³⁸ In zijn regiment, waarvan ook Clement Ledegen en Lode Beets deel uitmaakten, liet hij zich geregeld opmerken als Vlaming en misschien ook als Vlaamsgezinde. Wegens betrokkenheid bij de Frontbeweging heeft men hem echter nooit kunnen veroordelen, zelfs niet in 1920 toen hij voor het Krijgshof moest verschijnen op verdenking van lidmaatschap van het 'legerkomiteit'. Hij kon rekenen op een grote sympathie van zijn mede-soldaten én van zijn rechtstreekse oversten.³⁹

De jonge Hermans, die zich vol enthousiasme had aangemeld in het Belgische leger, werd al snel geconfronteerd met de heersende taaltoestanden. Nadat hij Verschaeve had ontmoet, die hem aanmoedigde zijn pen te "*wijden aan de verheffing van het Vlaamse volk*",⁴⁰ verschenen zijn gedichten en artikels op geregelde tijdstippen in *Vrij België* en *Ons Vaderland*.⁴¹ Op bedevaart in Lourdes ontmoette Hermans Renaat De Rudder⁴² en hij bleef met hem, ook aan het front, corresponderen, vaak over artikels die ze beiden hadden geschreven voor *Ons Vaderland*.⁴³ Intussen toonde Hermans steeds openlijker zijn sympathie voor de Frontbeweging. Daags na de verspreiding las hij de eerste 'Open Brief' voor aan zijn compagnie-soldaten. In de daaropvolgende maanden werd hij dan ook voortdurend in het oog gehouden. Een korporaal uit zijn escouade of sectie zou zelfs de opdracht gekregen hebben hem neer te schieten, indien hij zou trachten over te lopen.⁴⁴ Hij had ook Frans Vannyvel ontmoet, die op zijn beurt Staf de Clerq, een streekgenoot, kende.

Hoewel ze niet behoorden tot de 'harde kern' van de Frontbeweging, zijn de latere Houthakkers wel gekend geweest als Vlaamsgezinden en hebben sommigen onder hen wel contact onderhouden met de zogenaamde leiders van de geheime legerorganisatie en met elkaar. Zo mag verondersteld worden dat Davidts, Hermans (die ook Vannyvel kende) en Geerardyn elkaar kennen. Ook Geerardyn, Beets en Ledegen én de naamgenoten Alfons en Karel-Lodewijk De Schepper kenden mekaar.

38. H. J. DEMOEN, *Jeroom Leuridan. Recht en trouw*, Zulte, 1963, pp. 304-305.

39. Hij nam het vaak op voor zijn medesoldaten en soms zelfs zijn rechtstreekse oversten. Zo was Geerardyn de organisator van het verzet tegen het achteruitzenden van commandant Collette en majoor Philippot die geweigerd hadden orders van hogerhand, die gebaseerd waren op opzettelijk verkeerde informatie van andere officieren uit het regiment, uit te voeren. Hij moest hiervoor wel, samen met zeven anderen, tien dagen in de gevangenis doorbrengen. K. DIDDEN, *De Houthakkers van de Orne*, KULeuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1995, pp. 48-50.

40. G. PROVOOST, *Ward Hermans*, Antwerpen, 1977, p. 17.

41. ADVN, *Ons Vaderland*, 1916-1919.

42. L. DUPREZ en R. DUPREZ, *Renaat De Rudder. Een stille getuigenis*, s.l., 1979, p. 407.

43. L. DUPREZ en R. DUPREZ, *Renaat De Rudder. [...]*, pp. 156-167.

44. G. PROVOOST, *Ward Hermans [...]*, p. 21.

5. Wegzending

Het is duidelijk dat de ene ‘houthakker-in-spe’ al wat meer betrokken was bij de Frontbeweging dan de andere en dat sommigen hun onvrede over de toestanden aan het front duidelijker toonden dan anderen. Dit had tot gevolg dat bijvoorbeeld Ward Hermans al vanaf juli 1917 regelmatig in het oog werd gehouden, terwijl mannen als Alfons of Karel-Lodewijk De Schepper pas bij hun wegvoering zelf in contact kwamen met de Veiligheidsdienst.

Het valt echter op dat de procedure waarmee de tien tussen 18 januari en 31 augustus 1918 van het front zijn weggehaald, vrijwel altijd dezelfde was. Omdat het ging om staatsgevaarlijke personen, moest getracht worden hun invloed – al dan niet op een strafrechtelijke manier – uit te schakelen. Dit gebeurde in drie stappen. Eerst werd de betrokkene uit zijn vertrouwde compagnie verwijderd (Alfons en Karel-Lodewijk De Schepper, Pieter Dox, Paul Bogaert en Frans Vannyvel) of uit de compagnie gehaald waarnaar hij na een gevangenisstraf was overgeplaatst (Paul Davidts, Clement Ledegen, Lode Beets en Maurits Geerardyn), en naar Calais overgebracht. Ward Hermans kreeg het bevel om zich van het opleidingskamp van Bray-Dunes naar Calais te begeven.

Vervolgens werden ze allemaal op een bepaalde manier geïnterneerd. Drie soldaten kwamen in de gevangenis terecht waar ze, in afwachting van een (mogelijke) krijgsraad, verscheidene dagen moesten blijven: A. De Schepper (één dag), Bogaert (vijftien dagen) en Davidts (negentien dagen). Zes anderen werden in de Tweede Compagnie der Verblijvenden ondergebracht: Hermans (acht dagen), Beets (twaalf dagen), Geerardyn (achttien dagen), Ledegen (achttien dagen), Vannyvel (vier weken) en K.-L. De Schepper (zes weken). Van Dox is enkel bekend dat hij veertien dagen ter beschikking heeft gestaan van het Commandement Supérieure de la base de Calais (CSBC).

Vrijwel onmiddellijk na aankomst werd elk van hen onderworpen aan een verhoor en een gerechtelijk onderzoek, dat moest uitmaken of zij voor de krijgsraad moesten verschijnen. Alfons en Karel-Lodewijk De Schepper waren wel voorwerp van een onderzoek, maar zijn nooit gehoord geweest. Ze werden dan beschuldigd van het bezit van vlugschriften van de Frontbeweging (Bogaert, Vannyvel en K.-L. De Schepper), van het schrijven van brieven waarvan de inhoud niet tolereerbaar was (A. De Schepper, Dox, Bogaert), of van het aanwakkeren van *défaitisme* (Davidts), van het schrijven van onvaderlandse gedichten (Hermans) of gewoon van “*être douteux au point de vue patriotique*” (Geerardyn, Beets, Ledegen). Van de tien waren er zes die door de krijgsauditeur buiten vervolging werden gesteld omdat er geen overtreding van de strafwet was gevonden. Dit was het geval voor K.-L. De Schepper, Bogaert, Vannyvel, Geerardyn, Beets en Ledegen. De laatste drie kregen van de krijgsauditeur de uitspraak op papier. Als enige moest Davidts toch voor de krijgsraad komen, waar hij tenslotte veroordeeld werd tot drie maanden

gevangenis en 100 frank boete, met een opschorting van drie jaar. Nadat duidelijk was geworden dat de meesten niets meer ten laste kon worden gelegd, ging de overheid over tot andere maatregelen, teneinde hun invloed toch uit te kunnen schakelen: tuchtstraffen.⁴⁵ Op die manier was het voor de Militaire Veiligheidsdienst mogelijk om hen, zonder een al te ingewikkelde procedure en via een simpele administratieve maatregel, van de andere soldaten te verwijderen.

Orbec – departement Calvados

Op 18 januari 1918, vier weken nadat hij van zijn vertrouwde eerste regiment naar het 21ste was overgeplaatst, werd Alfons De Schepper van het front gehaald. Zonder enige uitleg kwam hij terecht in de gevangenis van Calais. De volgende dag herwon hij zijn vrijheid, maar 's avonds was zijn lot bezegeld: "*service d'arrière*".⁴⁶ Na een reis van twee dagen kwam hij aan in wat voor ongeveer een jaar en een half zijn verblijfplaats zou zijn: 'Peloton Spécial 2e TAG-Orbec', in de geschiedenis van de Vlaamse beweging later beter gekend als het 'Houthakkerspeloton'. Dit was een speciaal peloton dat opgericht was om zonen van Duitsers en Oostenrijkers en verdachte Belgen onder te brengen zodat ze geen slechte invloed zouden kunnen uitoefenen op de overige soldaten.⁴⁷ Daar het peloton officieel behoorde tot de genietroepen (TAG = Troupes Auxiliares du Génie), lag de technische en administratieve leiding bij reserve-officier majoor Edgard Parlongue.⁴⁸ Maar aangezien het hier ging om een peloton van verdachte sujets lag de feitelijke leiding bij het hoofd van de Militaire Veiligheidsdienst, commandant Mage.⁴⁹ Op het moment dat Alfons De Schepper in het peloton aankwam, bevond het zich in Orbec, in het departement Calvados, waar het werd ingezet in een houtzagerij en op het land. Er waren twee ploegen, één overdag en één 's nachts. De Schepper zat van bij het begin in de tweede. De zware nachtarbeid, gecombineerd met de erbarmelijke levensomstandigheden en de wintertemperaturen waren te zwaar voor hem.⁵⁰ Drie weken na zijn aankomst moest hij worden opgenomen in het

45. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, pp. 57-109.

46. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, pp. 57-58.

47. A. CLOOTEN, *Historique de la base belge de Calais*, Brussel, 1925, pp. 17-18; AMVC, Archief Alfons Van de Perre (AVDP), P345/B, Afschrift brief van Helleputte aan De Ceuninck, 11 september 1918; P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 42.

48. CHD, 2e Direction du Génie et des Fortifications, nr. 1327/52, 25 februari 1932, Commandant van het 2e Genieregiment aan de Minister van Landsverdediging, D.P.G.R., 2e Bestuur, 4e Bureau, 2e Sectie.

49. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), 21 juni 1917.

50. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, pp. 31-32.

krijgshospitaal van Bonsecour,⁵¹ op zowat zestig kilometer van Orbec. Daar verbleef hij maar een aantal dagen en hij was niet voldoende hersteld toen hij terugkeerde. Hij werd opnieuw ziek en belandde ditmaal in het ‘Hôpital des Convalescents’ in St.-Aubin-les-Elbeuf.⁵² Acht dagen na zijn opname in het hospitaal schreef hij een brief aan Alfons Van de Perre, waarin hij stelde dat het “*tot op heden een geheim [was]*” waarom hij tussen die “*verdachte mannen*” zat. Hij wilde niets liever dan terugkeren naar het front en was zelfs bereid om bijvoorbeeld zijn dienst uit te doen in het vervoerskorps, gezien zijn slechte fysieke toestand.⁵³ Op zes mei werd hij, na nog tweemaal te zijn opgenomen, definitief uit het ziekenhuis ontslagen.

Gedurende zijn afwezigheid hadden twee andere Vlaamsgezinden, Pieter Dox en Paul Bogaert, zich op respectievelijk 30 maart en 24 april bij het Speciaal Peloton gevoegd.⁵⁴ Zij werden onmiddellijk samen met de anderen zes dagen op zeven en tien uur per dag in de houtzagerij aan het werk gezet. Voor het geleverde werk ontvingen ze één frank per dag. Soms kregen ze van de bestuurder, de Belg Henri Simonet, premies die konden variëren van negen tot vijftien frank per week.⁵⁵ Dit was echter wel een gunst, want in een ministerieel schrijven van 26 maart 1917 was het de manschappen verboden aanspraak te maken op loon. De maximaal toegelaten vergoeding was één frank per gepresteerde arbeid.⁵⁶ De gezaagde planken werden verkocht door de maatschappij Limpens-Casenave en kwamen meestal terecht bij de genietroepen van het Belgische leger. Soms gebeurde het ook dat pakjes panlatten verkocht werden aan burgers in Parijs of elders. Dat de situatie er, net zoals aan het front, af en toe precair waren, blijkt uit het feit dat Simonet, die instond voor de levering van voedsel en geneesmiddelen, niet altijd inging op een (dringende) vraag van de soldaten. Pieter Dox, die op een bepaald moment ziek geworden was, moest twee weken wachten vooraleer de voorgeschreven geneesmiddelen arriveerden.⁵⁷

Kort vóór vijf juni verhuisde het hele strafpeloton naar het departement Orne, op ongeveer 80 kilometer ten zuidwesten van Orbec.

51. CHD, Stamboek Alfons De Schepper, nr. 339.8729.

52. CHD, Stamboek Alfons De Schepper, nr. 339.8729 en P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 32.

53. AMVC, AVDP, P345/B, Brief van Alfons De Schepper aan Alfons Van de Perre, 25 februari 1918.

54. CHD, Stamboeken Pieter Dox, nr. 340.3174 en Paul Bogaert, nr. 691.820; ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/1, Bij de Houthakkers. Uit het dagboek van Fons de Schepper, p. 1.

55. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, pp. 15-16.

56. P. DAVIDTS, *Dit is* Bijlage I. *Uit de verslagen van den 1sten Sergeant Hespel, [...]*, p. 59.

57. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 16.

La Coulonche – departement Orne

Het Speciaal Peloton kwam terecht in een *“doodsche verlaten streek, in het midden van donkere oerwouden [sic], waar, des winters, het uitgestorven dorp, dat onze woonplaats was, slechts door everzwijnen bezocht werd, die de honger uit de bosschen dreef”*.⁵⁸ Dat dorp was het onooglijke La Coulonche, waar, als gevolg van de leegloop van de plaatselijke bevolking, de huizen stonden te verkrotten en de velden overwoekerd werden door onkruid.⁵⁹ Het was omgeven door dennenbossen en boomgaarden en had als enige contact met de buitenwereld de spoorweg en de nationale weg die Briouze, op zo'n tien kilometer van La Coulonche, rechtstreeks met Parijs verbond.⁶⁰

Het kantonnement van de Houthakkers was *“een verlaten huis, dat meer op eene spelonk geleek. 't Regende door het dak, 't water kwam uit den grond; zoo nat was het, als het regende dat het water langs de deur buitenvloot. Geen enkele ruit, alles open”*.⁶¹ Hetzelfde gold voor het dak *“waarvan 1/4 der dakpannen te herstellen waren en waar wind en sneeuw naar binnen kwamen. Zelfs in den winter werd ons nog hout ontzegt om onze doornatte kleederen te drogen”*.⁶²

Nadat Alfons De Schepper, Pieter Dox en Paul Bogaert de eerste dagen in hun nieuwe verblijfplaats hadden doorgebracht, kregen ze, respectievelijk op vijf en zeven juni, gezelschap van achtereenvolgens Frans Vannyvel en Karel-Lodewijk De Schepper. Het zou niet lang duren vooraleer de anderen zich bij hen voegden. Op tien juni arriveerde Paul Davidts in de Orne.⁶³ Hij werd met de anderen ingezet om zwaar houthakkerswerk te verrichten. In het begin bestond hun enige taak in het vellen van bomen met behulp van een zware bijl, een Amerikaanse zaag, drie stalen wiggen en een hakmes.⁶⁴ Ze werkten twaalf uur per dag met een middagpauze van één of anderhalf uur.⁶⁵ Er heersten strikte gedragsregels op de werkplaats: niet roken, de werkplaats niet verlaten vóór een bepaald uur, ook als het quantum al bereikt was, zingen en roepen was verboden. Davidts droeg als groepshoofd – hij was de oudste – daarvoor de verantwoordelijkheid. Vier gen-

58. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 10.

59. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 71.

60. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van F. Vannyvel aan Cl. De Landtsheer, 24 januari 1954.

61. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 12.

62. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 58.

63. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van P. Davidts aan H. Borginon, 10 juni 1918.

64. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 82.

65. AMVC, AVDP, P345/B, Van bij de Houthakkers, p. 1; AMVC, AFVC, Briefwisselling, Afschrift brief van P. Davidts aan Frans Van Cauwelaert, 25 juni 1918.

darmen, gewapend met een wapenstok, een revolver en een karabijn, stonden in voor de bewaking op de werkplaats.⁶⁶

De officiële werkgever was baron E. Empain, gedelegeerde van de Belgische Minister van Oorlog in Parijs. De soldaten werden echter ook ingezet bij plaatselijke bosontginners in de omliggende dorpjes als Crâmenil, Chaîne d'hui, Briouze en St. André.⁶⁷ Net zoals in Orbec kregen de soldaten uit het peloton in La Coulonche geen loon. De plaatselijke bevelhebber, luitenant Vandervorst, was volgens de ministeriële aanschrijving van 26 maart 1917 gemachtigd om hen een arbeidsvergoeding te geven die één frank per arbeidsprestatie niet overschreed.⁶⁸ Hiervoor moest wel dagelijks 1000 m³ hakhout geveld worden.⁶⁹ Toen de soldaten na hun werkuren stèren brandhout maakten en aan burgers in de buurt verkochten om op die manier wat bij te verdienen, werd hen dit eerst verboden en later weer verplicht. Het verschil was wel dat de opbrengst nu naar de werkgevers ging. Het quantum werd dan op zes stèren per dag gebracht. Werd dit 's avonds niet bereikt, dan werd hun dagloon ingehouden. De winst was ruim: per dag moesten twee soldaten zes stèren maken, die elk zes frank per stuk kostte. Dat kwam neer op twee frank voor de twee soldaten en vierendertig frank voor de bosontginners. Paul Davidts heeft dit tempo vier dagen kunnen volhouden.⁷⁰

Na hun dagtaak keerde het peloton telkens terug naar het kantonnement. Vlaamsgezinden werden gescheiden van de zonen van Duitsers en Oostenrijkers. De gevangenen werden altijd in het kleine vervallen huisje gezet en onder de bewaking van een gendarme geplaatst.⁷¹

Het geld dat de houthakkers die dag hadden verdiend, werd meestal nog dezelfde dag opgekocht aan voedsel, aangezien ze van hun werkgevers niets kregen. Hun dagelijkse portie, “*s morgens 500 g. brood en een halve liter koffie; 's middags 500 g. aardappelen, een weinig soep en 250 g. vleesch [wekelijks rantsoen, n.v.d.a.], 's avonds 500 g. aardappelen*”, was volgens hen duidelijk niet genoeg, want ze hebben er “*honger geleden, ja honger geleden, want wie kan dien arbeid doen met die hoeveelheid voedsel?*”⁷² Volgens Clement Ledegen zijn er ook dagen geweest, “*dat we ons 's morgens met 350 gram brood en 1 liter koffie, 's middags met water en eene witte kool, en 's avonds*

66. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, Bijlage II. *Cahier des Consignes - Peloton Spécial, [...]*, pp. 61-63.

67. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, Bijlage II. *Cahier des Consignes - Peloton Spécial, [...]*, pp. 61-63.

68. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, Bijlage I. *Uit de verslagen van den Isten Sert Hespel, [...]*, p. 59.

69. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, Bijlage I. *Uit de verslagen van den Isten Sert Hespel, [...]*, p. 63.

70. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Brief van P. Davidts aan Frans Van Cauwelaert, 16 mei 1919; AMVC, AVDP, P345/B, Coulonche (Orne), Van bij de Houthakkers ofte Speciaal Peloton der Verdachten, 24 april 1919.

71. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 60.

72. P. DAVIDTS, *Dit is, [...]*, p. 14.

met ongewasschen, ongeschilde aardappelen dooreengestampt moesten vergenoegen”.⁷³ Enkele maanden na het verblijf in de Orne kregen de soldaten echter toestemming om met de resterende 2 frank 30 centiemen – zo’n 38% van hun wekelijks loon – bij burgers extra brood en boter te kopen.⁷⁴ Dat dit toch niet genoeg was, blijkt uit het feit dat een aantal houthakkers, Dox, Davidts en Geerardyn, uit pure noodzaak op een nacht op strooptocht gingen. Ze moesten echter onverrichterzake terugkeren.⁷⁵

Een andere bezigheid ‘s avonds was het schrijven van brieven naar vrienden en kennissen om de situatie bekend te maken en om, indien mogelijk, vrij te komen. Zo schreef Davidts al op de dag van zijn aankomst in La Coulonche een brief naar Hendrik Borginon, waarin hij hem op licht sarcastische toon daarvan op de hoogte stelde.⁷⁶ Later werd de toon in zijn brieven gelatener, hoewel hij dat niet wilde tonen aan de andere, jongere houthakkers voor wie hij fungeerde *“als trooster, als aanmoediger”*.⁷⁷

Behalve Henrik Borginon had ook minister P. Poulet bericht gekregen van Davidts en stuurde hem meteen een lange brief terug met meer dan tien vragen voor de houthakkers in La Coulonche.⁷⁸ In zijn antwoord uitte Davidts eerst zijn teleurstelling over het feit dat de minister hen niet had kunnen opzoeken. Daarna stelde hij de zeven anderen voor – Ward Hermans was er intussen ook bijgekomen – en weerlegde een aantal veronderstellingen van de minister als zouden ze geen goede vaderlanders zijn geweest. Dat ze zich zouden hebben laten ophitsen en dat ze tuchtgevallen waren, sprak hij ook resoluut tegen.⁷⁹

De volgende dagen kregen zowel H. Borginon als volksvertegenwoordiger Dr. A. Van de Perre elk een brief vanuit La Coulonche. Terwijl de eerste brief meer Davidts’ persoonlijk lijden bevatte,⁸⁰ was de tweede een formeel verzoek van de zeven om iets aan hun situatie te doen, *“want wy vragen alle zeven opnieuw naar ‘t front te keeren”*.⁸¹ In die periode kreeg ook Frans Van Cauwelaert in het Hôtel

73. P. DAVIDTS, *Dit is, [...]*, p. 58.

74. AMVC, AVDP, P345/B, Coulonche (Orne), Van bij de Houthakkers, p. 2.

75. F. VANNYVEL, Herinneringen aan E.P. Valentijn, met lekenam Pieter Dox, in: *De VOS*, jg. 47, 1965, pp. 3-4.

76. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van P. Davidts aan H. Borginon, 10 juni 1918.

77. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van P. Davidts aan H. Borginon, 7 juli 1918.

78. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van P. Davidts aan H. Borginon, 29 juli 1918.

79. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van P. Davidts aan minister Poulet, s.d.

80. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Brief van P. Davidts aan H. Borginon, 29 juli 1918.

81. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Brief van P. Davidts aan A. Van de Perre, 25 juli 1918.

de Normandie in Le Havre een brief overhandigd waarin aandacht werd gevraagd voor Paul Bogaert die “door toedoen van zyne militaire overheid... in een peloton van verdachten (werd) gestoken zonder hem de reden te zeggen “waarom”.⁸² Waarschijnlijk zijn de twee volksvertegenwoordigers daarop naar minister Joris Helleputte getrokken, want op 11 september stelde die minister De Ceuninck op de hoogte van het feit dat zeven Vlaamse soldaten in het Bijzonder Peloton waren ingedeeld. Hij vroeg De Ceuninck ook de soldaten ergens anders onder te brengen daar “*si je ne me trompe c'est dans ce peloton que sont groupés les fils de sujets ennemis*”.⁸³ Net één dag na de ondertekening van deze brief kwamen de drie laatste Vlaamse soldaten – Beets, Geerardyn en Ledegen – per auto aan in La Coulonche.⁸⁴ In zijn antwoord van 13 oktober verklaarde minister De Ceuninck dat de Vlaamse soldaten geen contact hadden met de anderen van het peloton, omdat ze elk in eigen eenheden waren onderverdeeld. Ze dienden dan ook niet overgeplaatst te worden. De reden waarom deze Vlaamsgezinden naar het Speciaal Peloton waren gestuurd, was omdat ze “*reconnu douteux au point de vue patriotique*” waren.⁸⁵

Intussen was Alfons De Schepper sinds 8 oktober een tijdje uit het peloton gehaald en naar het ziekenhuis⁸⁶ van Bagnoles de l'Orne gebracht. Hij had af te rekenen met zware koorts (41/42°C)⁸⁷ en stond zelfs een aantal keer aan de rand van de dood. Hoewel hij door de Franse geneesheren nog niet volledig genezen was verklaard, werd hij toch door een sergeant weggehaald en naar Crâmenil, waar het peloton op dat moment werkte, gebracht. Bij aankomst had hij opnieuw meer dan 40°C koorts.⁸⁸ Als gevolg van zijn ziekte werd hij, telkens na een doktersbezoek, vrijgesteld van dienst, en dit tot en met 31 januari 1919.⁸⁹

82. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Afschrift brief van E. Bogaert, s.d.
 83. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Afschrift brief van Helleputte (?) aan De Ceuninck, 11 september 1918. Deze brief is mogelijk ook door anderen, w.o. Van de Perre, opgesteld, aangezien die in een latere brief begon met “*volgend op mijn brief van 11 september*”. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Brief van Van de Perre aan De Ceuninck, s.d.

84. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 99.

85. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Brief van De Ceuninck aan Helleputte, 13 oktober 1918.

86. CHD, Stamboek Alfons De Schepper, nr. 339.8729.

87. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D50/2/16, A. DE SCHEPPER, *Uit de herinneringen aan de Vlaamse IJzertragedie. Een “Houthakker” vertelt: Bij een bezoek aan de Orne - of 30 jaar later*, s.l., s.d., p. 3; ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Bij de Houthakkers. Uit het dagboek van Fons De Schepper, pp. 1-3.

88. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Bij de Houthakkers. Uit het dagboek van Fons De Schepper, pp. 1-3 en IJZERGALM, *Het Zwartboek, [...]*, p. 84.

89. CHD, Stamboek Alfons De Schepper, nr. 339.8729.

Ook anderen moesten op bepaalde momenten naar een hospitaal gevoerd worden. Enkele bewakers en soldaten waren, onder andere door een gebrek aan hygiëne en door het feit dat ze steeds bij elkaar moesten blijven, door een geslachtsziekte aangetast. Pieter Dox was er het ergst aan toe. Hij kon zich na verloop van tijd niet meer bewegen en moest naar het hospitaal worden gevoerd. Toen einde december 1918 het bericht kwam dat ze waarschijnlijk terug naar België zouden keren, lieten de bewakers hen nog harder werken, met algemene ziekte in de rangen tot gevolg. Eén persoon uit het peloton zou toen krankzinnig geworden zijn.⁹⁰

Waar de houthakkers ook mee te kampen hadden, was de pijn en de wonden aan hun handen. Dag in dag uit moesten ze in een hoog tempo met bijl en zaag bomen vellen. Ward Hermans getuigde dat *“na een dag,... mijn handen reeds tot bloedens (waren) geslagen en gansch gezwollen. Ik had tevens een tamelijk zware wond aan de hand”*.⁹¹ Paul Davidts bevestigde: *“s Morgens durfden wij onze bijl niet in de handen te nemen, want ‘t was ééne wonde”*.⁹²

Al dit lijden werd vooral veroorzaakt door het feit dat de houthakkers zwaar afmattend werk verrichtten in sterk variërende temperaturen. In de zomer was het zo heet dat *“al wat groen was verslenst neerhing”*.⁹³ En in de winter – dat ene jaar al op 1 november – was de sneeuw hun ergste vijand.⁹⁴ Daarbij kwam een voortdurend gebrek aan voldoende voedsel en verwarming. Om de tien dagen kwam de dokter langs om de zieken te onderzoeken. Wanneer iemand die zich ziek had gemeld na controle niet ziek (genoeg) bleek te zijn, werd hij bestraft met acht dagen cachot. Volgens het straffensysteem, dat bepaalde dat elke dag cachot ook een boete van één frank per dag met zich meebracht, betekende dit ook een loonverlies van 8 frank.⁹⁵

Drie dagen vóór de wapenstilstand kon Ward Hermans zijn vriend Staf De Clercq meedelen dat *“‘t schijnt dat we binnenkort de uitbuiting van Empain en Havere verlaten zullen en weerkeren naar Vlaanderen”*. Hij beloofde: *“als de klokken luien zullen, dan zal ‘t storm zijn!”*⁹⁶ Als was het voorzienigheid, toen op 11 november het nieuws van de wapenstilstand verspreid geraakte, waren er net in La Coulonche geen klokken te horen. De klokkenluidster, een flinke Normandische vrouw, had, toegejuicht door de dorpsbewoners, zó hard aan het touw getrokken dat het bij de

90. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, pp. 83-85.

91. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 83.

92. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 11.

93. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 13.

94. ADVN, D5/1/1, Bij de Houthakkers. Uit het dagboek van Fons De Schepper, p. 3.

95. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 21.

96. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D124/2/5, Briefkaart W. Hermans aan S. De Clercq, 8 november 1918.

eerste ruk doorbrak.⁹⁷ De klokken bleven muisstil en de houthakkers gingen dus ook niet naar huis.

Een maand na de wapenstilstand kregen de soldaten uit het Speciaal Peloton hun eerste brieven van thuis.⁹⁸ Zo vernam Pieter Dox dat zijn vader, die bij de veiligheidsdienst koerier in het bezette gedeelte was geweest en in mei 1918 gevangen was genomen door de Duitsers en veroordeeld tot tien jaar,⁹⁹ een dag vóór de wapenstilstand was vrijgelaten. In een schriftelijk verzoek trachtte hij bij minister F. Masson toestemming te verkrijgen om zijn ouders te kunnen bezoeken. In april 1919 kreeg hij een negatief antwoord.¹⁰⁰

Ze hadden nu wel contact met hun familieleden en vrienden thuis, maar “*wat ze met ons zullen aanvangen ziedaar wat wij ons afvragen!, maar loslaten moeten zij ons, immers wat kunnen zij ons ten laste leggen*”, schreef Davidts aan Borginon op 13 januari 1919.¹⁰¹ Hij herinnerde een week later ook Van Cauwelaert aan hun situatie. Hij wist de volksvertegenwoordiger niet te vertellen wanneer ze terug konden komen, “*doch wij hopen en wachten vol moed*”. Hij besloot echter met: “*Waarom mogen wij met geen verlof? ‘t Is vier en halfjaar geleden dat wij onze ouders nog gezien hebben*”.¹⁰² Uit inlichtingen die A. Van de Perre had ontvangen, bleek dat de zonen van Duitsers wel op verlof mochten, terwijl de tien Vlaamse soldaten geen toelating kregen om bijvoorbeeld hun studies aan te vatten.¹⁰³

Op 10 januari was namelijk aan de soldaten uit het peloton gevraagd wie hogere studies wenste aan te vatten of verder te zetten. Hoewel Dox, Geerardyn, Davidts en Bogaert zich opgaven om respectievelijk Wijsbegeerte en Letteren (2x), Politieke en Sociale Wetenschappen en Germaanse Talen te gaan studeren én ondanks het feit dat ze op 21 januari, de dag van de opening van de universiteit van Leuven, bij de aflezing van de legerdagorders te horen kregen dat alle studenten twintig dagen verlof zouden krijgen om zich voor te bereiden op het toelatingsexamen, bleef de nodige toestemming van hogerhand toch uit. Ze verwittigden Van Cauwelaert en vroegen hem er iets aan te doen.¹⁰⁴ Op de dag dat die de vier belofde de nodige

97. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D50/2/16, A. DE SCHEPPER, *Uit de herinneringen aan de Vlaamse IJzertragedie. Een “Houthakker” vertelt: Bij een bezoek aan de Orne - of 30 jaar later*, s.l., s.d., p. 2.

98. P. DAVIDTS, *Dit is, [...]*, p. 22.

99. Huldebetoog aan de familie Dox, te Lier, in: *Ons Lier. Volksweekblad voor Lier en omstreken*, 22 juni 1919.

100. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, pp. 62-63.

101. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van P. Davidts aan H. Borginon, 13 januari 1919.

102. AMVC, AFVC, Briefwisseling 1919, Brief van P. Davidts aan F. Van Cauwelaert, 20 januari 1919.

103. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Gevraagde Inlichtingen.

instanties aan te schrijven,¹⁰⁵ drong hij er bij Masson, de minister van Landsverdediging, op aan om ze hun universitaire studies te laten aanvatten.¹⁰⁶

Intussen had Karel-Lodewijk De Schepper vernomen dat zijn vader ernstig ziek was geworden en hij deserteerde kort daarop. Drie dagen na de vaststelling van zijn afwezigheid werd hij ook als deserteur beschouwd en na vijf dagen zoeken werd hij opnieuw gevat.¹⁰⁷ Op 25 februari kreeg hij van de commandant van het detachement, luitenant Vandervorst, te horen dat de krijgsauditeur in Le Havre hem veroordeeld had tot acht dagen cachot wegens “*désertion en temps de guerre sans intention délictueuse*”.¹⁰⁸

Einde februari had Ward Hermans wel toestemming gekregen om zijn doodzieke moeder te bezoeken. Hij kreeg drie dagen verlof. Eenmaal terug, vernam hij, samen met de rest, van de nieuwe luitenant dat ze ditmaal definitief terug zouden keren naar België.¹⁰⁹ Op dat moment bleven nog altijd vrienden van de tien, zoals Staf De Clercq en pater L. J. Callewaert, bij Van Cauwelaert ijveren voor hun vrijlating.¹¹⁰

Oostende

Het peloton verliet La Coulonche op 13 maart 1919 en kwam drie dagen later aan in België.¹¹¹ De houthakkers werden bij aankomst echter niet vrijgelaten, maar in Mariakerke ondergebracht. Daar kregen ze de opdracht Duitse krijgsgevangenen te bewaken. Maar omdat ze zelf geïnterneerd waren, werd hen dit al snel door de overheid verboden. Iets later, in april, verhuisden ze naar het in de duinen nabij Oostende gelegen¹¹² Fort Napoleon,¹¹³ waar ze “*in een hok zonder licht of lucht*”¹¹⁴ zaten opgesloten en samen met de krijgsgevangenen het lazaret moesten verbou-

104. AMVC, AFVC, Briefwisseling 1919, Brieven van P. Dox, P. Davidts, M. Geerardyn en P. Bogaert aan F. Van Cauwelaert, 21 januari 1919.

105. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van F. Van Cauwelaert aan P. Davidts, 3 februari 1919.

106. ADVN, IJzerbedevaartarchief, D5/1/3, Afschrift brief van F. Van Cauwelaert aan minister Masson, 3 februari 1919.

107. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 86.

108. CHD, Stamboek Karel-Lodewijk De Schepper, nr. 307.1074.

109. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, pp. 85-86.

110. AMVC, AFVC, Briefwisseling 1919, Brief van Staf De Clercq aan F. Van Cauwelaert, 27 februari 1919; AMVC, AFVC, Briefwisseling 1919, Brief van L.J. Callewaert aan F. Van Cauwelaert, 4 maart 1919.

111. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 25.

112. C. LOONTIENS, *Le Fort-Napoleon. Son Histoire. Le Musée*, Oostende, 1933.

113. IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, p. 25.

114. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 28.

wen. Terwijl de Duitsers het timmerwerk verrichtten, moesten de Vlaamsgezinden “*planken, alles wat ze nodig hadden*” aanbrenge. De tien hadden er dan ook duidelijk hun mening over: “*Ja,..., wij hebben de Duitsers gediend,...; de vreemdelingen zijn de ambachtslieden, de Vlamingen, de knechten*”.¹¹⁵

In Oostende werd hen een relatieve vrijheid toegestaan, zodat ze af en toe vrij in de stad konden rondlopen en bezoek krijgen van familie en vrienden.¹¹⁶ Op die manier konden de houthakkers dan ook sneller en gemakkelijker aandacht vragen voor hun situatie. Ward Hermans schreef als eerste een artikel, “De Vlaamsche Houthakkers der Orne”, in het eerste nummer van de jaargang 1919 van het Antwerpse weekblad *Ons Volk Ontwaakt* van de groep Van Cauwelaert. Hierin werd het relaas gedaan van “*enkele der verwoelingen van Havere, verbannen voor de liefde voor hun Volk, en gebrandmerkt om hun Vlaamsche trouw*” in de Orne en werd het onrecht dat hen volgens hen was aangedaan, aangeklaagd.¹¹⁷ Einde april kreeg Van de Perre van Davidts in een getypt verslag over “*de Houthakkers ofte Speciaal Peloton der Verdachten*” nadere informatie over de “*Behandeling*”, “*Eten*”, “*Onze Gradés*” en “*Vrijheid!*”. Davidts wilde dat iedereen dit zou kunnen lezen, “*want een boek zal later alles vertellen en kenbaar maken*”.¹¹⁸

Met behulp van dit verslag en zich baserend op de briefwisseling met Davidts, haalde Van de Perre op 15 mei het geval van de houthakkers aan in de Kamer van Volksvertegenwoordigers tijdens de “*Interpellatie van de drie Van’s*”. Ook Aloïs Van de Vyvere kende de houthakkers en “*reeds onder den oorlog had ik gepoogd, hun invrijheidstelling te bekomen, althans juiste inlichtingen over hunne zaak te verkrijgen. Die inlichtingen werden mij geweigerd [...] Ik legde mij erbij neder, omdat het oorlog was; maar nu zijn de vijandelijkheden gestaakt. Desniettegenstaande blijven die jongelieden onderworpen aan regiem van dwangarbeid*”. Aansluitend op die woorden riepen Van Cauwelaert en Van de Perre: “*Zij moeten de Duitsers dienen!*” en “*Men heeft ze in Frankrijk verkocht als slaven!*”. Deze laatste uitspraak werd door Van de Perre verduidelijkt tijdens zijn rede op 15 mei: “*Ik heb gezegd dat ze als slaven verkocht werden. Die menschen werden op eene plaats ten toon gesteld. Dan kwamen er enkele groote boschontginners. Ze boden zooveel mogelijk geld om hun werk te bekomen. Een advocaat, Paul Davidts, werd verkocht voor 18 franken*”.¹¹⁹ Die uitspraak was maar half juist, zo bleek na de reactie van de tien op Van de Perres

115. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Brief van P. Davidts aan A. Van de Perre, 16 mei 1919.

116. G. PROVOOST, *Ward Hermans [...]*, p. 24; P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 29.

117. IJZERGALM, De Vlaamsche Houthakkers der Orne, in: *Ons Volk Ontwaakt*, juni 1919, p. 6.

118. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Van bij de Houthakkers ofte Speciaal Peloton der Verdachten, 24 april 1919.

119. *De Vlaamsche Interpellatie 14-15-21-22 mei 1919*, Brussel, 1919, pp. 25-32.

verklaring in de Kamer. In een gezamenlijke brief van 16 mei, waarin ze de volksvertegenwoordiger feliciteerden met zijn interpellatie, wilden ze toch wel het één en het ander rechtzetten. Hoewel ze wel “*van de ene naar de andere bosontginner gesleurd (zijn) geweest*”, betekende de som van 18 frank niet de koopsom van een houthakker, maar wel van de kostprijs van de stèren die één persoon per dag moest maken.¹²⁰

Wij komen nu even terug op de interpellatie in de Kamer. Nadat de minister op Van de Perre's en L. Moyersoens eis tot instelling van een grondig onderzoek naar de behandeling van de houthakkers had gezegd dat hij hiervoor nadere gegevens nodig had, repliceerde Van de Vyvere dat hij begin mei de minister feiten over de ‘Compagnie der verdachten’ (= andere benaming voor het Speciaal Peloton) had verstrekt. Maar in plaats van de eis van Van de Perre en Moyersoens te koppelen aan de tussenkomst van Van de Vyvere, bleef de minister nog altijd meer informatie over de twee vragen, omdat hij zogezegd nog nooit had gehoord van de vernoemde gevallen. Hij zou het resultaat van de feiten, door Van de Vyvere meegedeeld, later wel meedelen. Niet alleen loog minister Masson over het verband tussen beide, ook verzweeg hij dat hij al op 1 mei een majoor van het ministerie van Oorlog naar Oostende had gestuurd om de houthakkers te ondervragen. Hij beloofde wel een (nieuw) onderzoek op te starten. Dat gebeurde ook begin en einde juni. Maar de belofte om de rapporten van dat onderzoek bekend te maken,¹²¹ heeft hij nooit gehouden.¹²²

Intussen werd er in Vlaamsgezinde kringen en daarbuiten steeds meer en meer over de ‘Houthakkers van de Orne’ gepraat. Naast de steun van de drie volksvertegenwoordigers, kregen ze bijvoorbeeld ook naambekendheid door enkele liederen van Emiel Hullebroeck en Jozef Potoms.¹²³ Toch betreurden de tien in een gezamenlijk artikel van 7 juni 1919 in het dagblad van de Frontpartij *Ons Vaderland* “*dat er aangaande hun geval dikwijls onnauwkeurigheden worden verspreid, welke tegen hen uitgespeeld kunnen worden*”.¹²⁴

Hoewel het regime in Oostende minder streng was dan in de Orne, was het de houthakkers toch verboden op verlof te gaan. Het is waarschijnlijk dat een

120. AMVC, AVDP, P345/B, Strafkampen, Coulonche (Orne), Brief van P. Davidts aan A. Van de Perre, 16 mei 1919.

121. *De Vlaamsche Interpellatie, [...]*, pp. 69-71.

122. Volgens Ward Hermans in zijn *Zwartboek [...]*, p. 86. Beide rapporten zijn trouwens nergens meer te vinden, noch in het Archief van het Ministerie van Justitie, het Koninklijk Museum van het Leger als in het Centrum voor Historische Dokumentatie van het Leger.

123. J. POTOMS, Aan onze Houthakkers, in: *Ons Volk Ontwaakt*, juni 1919, p. 6; E. HULLEBROECK, Aan de Houthakkers, in: *Ons Vaderland*, s.d., p. 2; AMVC, Archief Frontbeweging, F48097/D.

124. Van onze Vlaamsche Houthakkers, in: *Ons Vaderland*, 7 juni 1919, p. 2.

uitzonderlijk verlof van Paul Davidts wegens ziekte van zijn moeder¹²⁵ hem, begin juni, de gelegenheid gaf te spreken tijdens een meeting van het Vlaamse Front in Antwerpen. Hij was er uitgenodigd als derde spreker, na Herman Van Puymbroek en Staf De Clercq. Toen die laatste was uitgesproken over twee van zijn vrienden in het houthakkerspeloton, Ward Hermans en Frans Vannyvel, werd een anonieme “Houthakker” aan het publiek voorgesteld. Paul Davidts bracht daarop zijn relaas over zijn verblijf in de Orne. Het einde van zijn toespraak en de reactie van het publiek gingen volgens de auteur van het artikel als volgt: *“Hier sta ik, houthakker, roept de man uit! Ik zal mijn naam noemen, als gij, Mijnheer van den “Veiligheid”, die zeker in de zaal vertoeft, uw naam noemt, naamloze vervolgers, die ons tot den dood hebt willen tergen!... Een storm van geestdrift breekt los, zoo hevige dat de kalmte moet worden aangemaand. De “Vlaamsche Leeuw” wordt aangeheven. Een omhaling die vroeger heeft plaatsgehad, bracht tweehonderd twee en vijftig frank op”*.¹²⁶ Nog vóór hun vrijlating werd ook ‘IJzergalm’, alias Ward Hermans, op 4 juli aangekondigd als spreker op een meeting van het Vlaamsche Front in Berchem.¹²⁷

Einde juni 1919, bijna een jaar na zijn veroordeling door de krijgsraad, kreeg Paul Davidts de kans om zijn onschuld te bewijzen. Hij was destijds veroordeeld tot drie maanden, tot grote consternatie van de aanwezige advocaten.¹²⁸ Omdat hij toen, net zoals de aanklagers, beroep had aangetekend tegen die uitspraak¹²⁹ en kort daarna Frans Van Cauwelaert had gevraagd om zijn verdediger te worden, zou de zaak normaal al op 30 juli 1918 zijn voorgekomen. Maar omdat die datum Van Cauwelaert niet uitkwam, werd het proces naar een nog te bepalen datum uitgesteld.¹³⁰ Wegens de niet-dringendheid van de zaak duurde het tot einde juni 1919 vooraleer de zaak voor het Militair Gerechtshof werd gebracht. De openbare zitting had plaats op 27 juni 1919 op het Krijgshof in het Justitiepaleis in Brussel en werd vrij snel afgehandeld. Na het aanhoren van de verklaringen van Davidts, de meesters Van Cauwelaert en Borginon en de plaatsvervangende krijgsauditeur, Renard, besliste het Hof dat de feiten waarvoor beklagde veroordeeld werd, niet vielen onder de strafwet, maar dat ze toebehoorden aan de krijgstucht. Het gevolg was daardoor de vrijspraak.¹³¹ De zaak verliep echter niet zonder incidenten: toen Davidts zelf in het Nederlands trachtte te pleiten, leidde dat tot een storm van

125. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 29.

126. De Meeting van ‘t Vlaamsche Front te Antwerpen, in: *Ons Vaderland*, 4 juni 1919, p. 1.

127. Aankondiging meeting Vlaamsche Front op 4 juli 1919, in: *Ons Vaderland*, 30 juni 1919, p. 2.

128. Aankondiging meeting Vlaamsche Front op 4 juli 1919, in: *Ons Vaderland*, 30 juni 1919, p. 2.

129. Justitiepaleis, Krijgshof Brussel, Cour Militaire Arrête II trimestre 1919, nr. 449.

130. AMVC, AFVC, VB/20, Brief Wellens, voorzitter Militair Hof, aan Frans Van Cauwelaert, 26 juli 1918.

131. Justitiepaleis, Krijgshof Brussel, Cour Militaire Arrête II trimestre 1919, nr. 449.

verontwaardiging bij de Franstalige advocaten en juryleden.¹³² Na de uitspraak werd hij opnieuw naar Oostende overgebracht.

Wanneer dan op 28 juni het verdrag van Versailles werd ondertekend, betekende dit het definitieve einde van de Eerste Wereldoorlog en konden de betrokken landen demobiliseren. Er waren voor de Belgische legeroverheid dan ook geen redenen meer om de houthakkers nog vast te houden.

6. Vrijlating en nadagen

“Den 10n Juli werden wij alle tien losgelaten”, schreef Davidts, zestien dagen na zijn vrijlating¹³³ en waarschijnlijk is dit ook zo geweest, maar er zijn toch een aantal verschillen op te merken. Zo kreeg Beets al op 25 mei “*congé avec solde*” en hij werd tegelijkertijd uit het Speciaal Peloton gemuteerd. Op 10 juli werd hij samen met Ledegen gedemobiliseerd,¹³⁴ terwijl zeven anderen pas dan hun verlof kregen om op 19 augustus gedemobiliseerd te worden.¹³⁵ De Schepper, die al op 26 juni zijn verlof had gekregen, werd op 10 september gedemobiliseerd.¹³⁶

Die bewuste juli-dag trokken ze naar Antwerpen, woonden er een meeting bij¹³⁷ en werden tenslotte op de schouders van vrienden naar het standbeeld van Hendrik Conscience gedragen.¹³⁸ Daags na de vrijlating werden overal in Vlaanderen 11 juli-vieringen gehouden, wat hen de mogelijkheid gaf om rechtstreeks over hun wedervaren te vertellen. Van Hermans weten we dat hij op de viering in Turnhout zijn eerste toespraken (in soldatunifform) heeft gehouden.¹³⁹ Dat hun wegzending en hun behandeling in de Orne hen blijkbaar hoog moet hebben gezeten, blijkt uit het feit dat ze allemaal kort na hun vrijlating beëdigde verklaringen voor de “*Oppersten Raad van de Frontpartij*” hebben afgelegd waarin ze hun geval kenbaar wilden maken. Zes onder hen legden die verklaring vijftien dagen na hun vrijlating af. Geerardyn, De Schepper, Ledegen en Davidts deden

132. ADVN, Archief C. Van Louwe, D428/2, Bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaamse IJzertragedie. Het Front, p. 22.

133. P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, p. 30.

134. CHD, Stamboeken Lode Beets en Clement Ledegen, nrs. 315.3088 en 422.580.

135. CHD, Stamboeken P. Bogaert (nr. 691.820), K. De Schepper (nr. 307.1074), P. Dox (nr. 340.3174), M. Geerardyn (nr. 342.648) en F. Vannyvel (nr. 208.436).

136. CHD, Stamboek A. De Schepper, nr. 339.8729.

137. A.B., 11 november 1918, in: *Open*, III(1966), p. 274.

138. E. DE V. [= Arthur De Bruyne], Maurits Geerardyn 80 jaar! 1. Een “houthakker van de Orne”, in: *t Pallieterke*, 20 mei 1976, p. 9.

139. G. PROVOOST, *Ward Hermans [...]*, pp. 30-31.

hetzelfde, maar dan op respectievelijk 13 en 16 augustus (De Schepper en Ledegen) en op 5 september.¹⁴⁰

Sommigen zijn trouwens nog actief gebleven in de Vlaamse beweging. Zo vinden we Hermans en Vannyvel bij de 'pioniers' van de Vlaamse Oudstrijders¹⁴¹ en Davidts bij de Frontpartij, voor wie hij in november 1919 lijsttrekker was in Leuven.¹⁴²

Maurits Geerardyn vertrok naar het Klein Seminarie in Roeselare om er opnieuw wijsbegeerte te gaan studeren en zich voor te bereiden op het priesterschap. Daar werd hij echter op 15 januari 1920 door de rijkswacht opgepakt.¹⁴³ Hij werd eerst in de gevangenis van Kortrijk opgesloten en kort daarna in Sint-Gillis in afwachting van zijn proces voor de krijgsraad.¹⁴⁴ Hij werd beschuldigd van landverraad tijdens de oorlog, van défaitisme en actief lidmaatschap in de Frontbeweging. Zijn proces werd aan dat van Antoon Pira en drie anderen gekoppeld, zodat hij een goede verdediger nodig had. Arthur Coussens, een priester-leraar aan het Klein-Seminarie, vroeg daarom aan Frans Van Cauwelaert of hij de verdediging op zich wilde nemen.¹⁴⁵ Dezelfde vraag kwam niet veel later ook van Geerardyn zelf.¹⁴⁶ Eén van de drie andere beklagden was Lode Beets, die werd verdacht van deelname aan de Frontbeweging. Paul Davidts nam zijn verdediging op zich.¹⁴⁷ Tijdens het proces, dat op 9 november 1920 begon, bleek al snel dat Lode Beets, die men bij vergissing voor zijn tweelingbroer Karel had gehouden, niet in de beklagdenbank hoorde.¹⁴⁸ Via de getuigenissen van zijn mede-soldaten en zelfs zijn officieren, ook die ten laste, kon Van Cauwelaert met succes Geerardyns onschuld aantonen en bewijzen dat zijn cliënt niets met Pira te maken had gehad. Op 26 november luidde dan het vonnis: 20 jaar buitengewone hechtenis en

140. De verklaringen zijn opgenomen in P. DAVIDTS, *Dit is [...]*, pp. 31-58 en IJZERGALM, *Het Zwartboek [...]*, pp. 57-70 en 92-109.

141. G. PROVOOST, *De Vossen. 60 Jaar Verbond van Vlaamse Oudstrijders (1919-1979)*, Brussel, 1979, p. 24.

142. G. DURNEZ, Davidts, Paul, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, I, Tielt, 1973, kol. 376.

143. F. DE PILLECYN, *Het Proces van den Veiligheidsdienst*, Brugge, [1921], p. 8.

144. AMVC, AFVC, VB/25, Brief van A. Coussens aan Frans Van Cauwelaert, 10 februari 1920.

145. AMVC, AFVC, VB/25, Brief van A. Coussens aan Frans Van Cauwelaert, 20 februari 1920.

146. AMVC, AFVC, VB/25, Brief van F. Van Cauwelaert aan C. Poignie, 1 maart 1920.

147. A. HANS, Het proces Pira, Geerardyn, Peeters, Roevens, Beets, in: *Het Laatste Nieuws*, november 1920, p. 1.

148. A. HANS, *Het proces [...]*, p. 8.

militaire vervallenverklaring voor Pira en vrijspraak voor de vier anderen.¹⁴⁹ Geerardyn kon rekenen op vele sympathisanten die niet alleen het proces dagelijks volgden, maar ook de jonge seminarist en de drie anderen financieel wilden steunen. Door verschillende dagbladen was namelijk sinds 1 december een Geerardynfonds ingericht waarmee een gedeelte van de proceskosten konden worden betaald. Bij het afsluiten van de lijst, einde januari 1921, was door méér dan 300 sympathisanten, waaronder Alfons Van de Perre, Joris Helleputte, Gustaaf Sap, M. en Mevr. Vansina-Verellen, 5 598 frank en 14 centiem geschonken. Daarnaast werd ook nog eens een vlugschrift van Filip de Pillecyn, *Het Proces van den Veiligheidsdienst*, verkocht ten behoeve van het Geerardynfonds.¹⁵⁰ Geerardyns gevecht tegen het militaire gerecht was daarmee echter nog niet afgesloten: tien dagen na de uitspraak van de krijgsraad, tekende de auditeur beroep aan tegen de vrijspraak.¹⁵¹ Van Cauwelaert stelde zelf voor opnieuw als verdediger op te treden.¹⁵² Het tweede proces kwam voor op 29 juni 1921¹⁵³ en duurde veel korter dan het vorige.¹⁵⁴ Het arrest was opnieuw vrijspraak.¹⁵⁵ Pas dan was de periode van de Houthakkers volledig afgesloten.

Besluit

1. Elk leger dat betrokken was in de Eerste Wereldoorlog had af te rekenen met soldaten die niet in het gareel wilden stappen en die dus door de overheid beschouwd werden als tuchtgevallen. In het Belgische leger waren er naast de gewone insubordinatie ook vaak ‘subversieve’ acties ondernomen door soldaten die gesteund werden door een heuse (Front)beweging met haar specifieke eisen. Ze gingen helemaal niet akkoord met de taaltoestanden aan het front en met de weigering van de regering om een andere politiek voor te staan ná de oorlog. Ze

149. A. HANS, *Het proces [...]*, pp. 1-30; F. DE PILLECYN, *Het Proces van den Veiligheidsdienst [...]*, pp. 28, 33 en 35.

150. AMVC, AFVC, Steunlijst Geerardynfonds – Geerardynkelk.

151. AMVC, AFVC, VB/25, Brief van M. Geerardyn aan F. Van Cauwelaert, 6 december 1920.

152. AMVC, AFVC, VB/25, Afschrift brief van F. Van Cauwelaert aan M. Geerardyn, 10 december 1920.

153. AMVC, AFVC, VB/25, Brief van Wellens, voorzitter Militair Gerechtshof, aan Frans Van Cauwelaert, 9 juni 1921.

154. AMVC, AFVC, VB/25, Afschrift brief van F. Van Cauwelaert aan C. Poignie, 1 oktober 1921.

155. A.B., 11 november 1918, in: *Open*, III (1966), p. 277.

trachtten door middel van pamfletten en acties daarin verandering te brengen. De tien latere houthakkers namen hieraan deel. Het valt op dat zij zich vooral na de afschaffing van de studiekringen en de verscherping van de censuur in 1917 bezig hebben gehouden met die problematiek. In hun brieven naar familie en vrienden lezen we dat ze vonden dat ze die wantoestanden moesten aanklagen. Dit was echter buiten de Militaire Veiligheidsdienst gerekend, die vreesde dat hierdoor de krijgstucht in gevaar zou komen. Gezien het tijdstip van hun wegvoering was dat enigszins begrijpelijk, want in die periode, van einde januari tot half september 1918, werd het Belgische leger geconfronteerd met het Duitse Ludendorffoffensief dat op 21 maart begonnen was en dat vele Belgische soldaten deed deserteren. Alle verdachte en storende elementen moesten verwijderd worden, zodat het leger zich kon toeleggen op de verdediging van haar loopgraven en op de voorbereiding van het groot tegenoffensief van einde september 1918. Elk potentieel gevaar voor het moreel van de troepen moest dus de kop worden ingedrukt.

2. Toen tijdens de Tweede Wereldoorlog de Verenigde Staten in oorlog traden met Japan en duizenden Amerikanen van Japanse oorsprong, uit schrik dat ze hun land van herkomst zouden steunen, in kampen bijeenbracht, was dit niet de eerste keer in de geschiedenis dat zulks gebeurde. Reeds tijdens de Eerste Wereldoorlog had bijvoorbeeld het Belgische leger een Speciaal Peloton opgericht dat enkel gericht was op het verzamelen van zonen van Duitsers, Oostenrijkers en Joden met Duitsklinkende namen. Ze moesten ver weg van het front gehouden worden om te voorkomen dat ze op een of andere manier de soldaten zouden kunnen beïnvloeden. Wanneer er dan aan de vaderlandsliefde van tien Vlaamse soldaten werd getwijfeld, en als ze toch buiten vervolging werden gesteld, konden ze gemakkelijk naar dat Speciaal Peloton gemuteerd worden door middel van een gewone administratieve maatregel. Hun invloed was volgens de Militaire Veiligheidsdienst gevaarlijk geworden voor andere soldaten.

De “Houthakkers van de Orne” werden in de propaganda van de Vlaamse beweging en in artikels over de Frontbeweging vaak voorgesteld als martelaren. Inderdaad, er is van hun situatie geprofiteerd, neem bijvoorbeeld het feit dat ze werden “verhuurd” om te werken voor lokale bosontginners, en ze zijn verwaarloosd geweest, zowel wat huisvesting, voeding als gezondheid betreft. Maar er mag niet vergeten worden dat, indien die tien soldaten in het Duitse, Britse of Franse leger hadden gezeten, ze niet gewoon met verbanning van het front bedreigd zouden zijn geweest, maar wel met de kogel.

Het is vooral aan Alfons Van de Perres interpellatie op 15 mei 1919 te danken dat aan hun geval enige ruchtbaarheid is gegeven, met het gevolg dat de minister van Landsverdediging genoodzaakt werd hun situatie te onderzoeken. Dat het ge-

duurd heeft tot tien juli 1919, acht maanden na de wapenstilstand, vooraleer ze zijn vrijgelaten, had te maken met de demobilisatie die pas kon plaatsvinden vanaf de ondertekening van het vredesakkoord, het Verdrag van Versailles, op 28 juni 1919, twaalf dagen vóór hun vrijlating.

KRIS DIDDEN
DE OUDE LANDEN 66, B-2180 EKEREN